

Makale Bilgisi: Gönülal Özcan, Y., Uştuk, O. (2024). Türkçedeki Roman Dilinden Alıntılar: İzmir Ağzı Örneği. DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:2, ss.686-703.	Article Info: Gönülal Özcan, Y., Uştuk, O. (2024). Romani Loanwords in Turkish: Sample of Izmir Subdialect. DEU Journal of Humanities, Volume:11, Issue:2, pp. 686-703.
Kategori: Araştırma Makalesi	Category: Research Article
DOI: 10.69878/deuefad.1445535	DOI: 10.69878/deuefad.1445535
Gönderildiği Tarih: 01.03.2024	Date Submitted: 01.03.2024
Kabul Edildiği Tarih: 19.08.2024	Date Accepted: 19.08.2024

TÜRKÇEDEKİ ROMAN DİLİNDEN ALINTILAR: İZMİR AĞZI ÖRNEĞİ

Yasemin ÖZCAN GÖNÜLAL *, Ozan UŞTUK**

ÖZ

Farklı kültürlerin birbirlerine öğrettikleri “bilgi”, sözcüklerde yaşar ve ortak iletişim dilinin söz varlığını oluşturur. Bir kentte kullanılan sözcüklerin gelecek nesillere aktarılmadan kaybolması ise kültürel mirasın kaybı anlamına gelir. Bu durum kent tarihi, kültürü, sosyolojisi ve diyalektolojisi açısından bir yoksullaşma olarak yorumlanabilir. Türkiye ve çalışmaya örneklem olan İzmir’de Rom, Dom ve Lom gruplarının konuştuğu Roman dili (Romani, Romanes) tehlike altındaki diller arasında gösterilmektedir. Romanların Anadolu’ya ne zaman ve hangi tarihte geldiğine dair elimizde kesin bilgiler bulunmamakla birlikte takip edebildiğimiz kadarıyla 16. yüzyıldan beri İzmir’de Türklerle birlikte yaşamaktadırlar. Bu çalışmada, İzmir Romanlarının İzmir ağzına katkılarından bazıları ortaya konmuş, bu alıntılar arasından Türkçe sözlüklerde eksik kalan kayıtlar tespit edilerek bu kayıtların sözlüklere dâhil edilmesi önerilmiştir. Çalışmada ayrıca İzmir ağzında yaşamaya devam eden bu sözcükler üzerinden “tehlikedeki diller” statüsünde olan Roman diline dikkat çekilmek istenmiş ve Roman dilinden başka dillere geçen sözcüklerin de araştırılması gerektiği konusunda literatürdeki eksik katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla bu çalışma İzmir’de yaşayan Roman topluluklarının dilinden Türkçeye geçen sözcüklerin irdelenmesi yoluyla hem Türkçenin söz varlığına bir katkı hem de kaybolmakta olan Roman dilinin somut olmayan kültürel mirasını taşıyan bazı sözcüklerin unutulmadan kayda geçirilmesi için bir çaba olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Sözcükler: Türk Dili, İzmir ağzı, İzmir Romanları, kültürlerarası iletişim, Türkçedeki alıntılar

* Öğr. Gör. Dr., İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Genel Kültür Dersleri Bölümü, yaseminozcan@iyte.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7920-6906

** Doç. Dr., İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Genel Kültür Dersleri Bölümü, ozanustuk@iyte.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4062-8404

ROMANI LOANWORDS IN TURKISH: SAMPLE OF İZMİR SUBDIALECT

ABSTRACT

The “knowledge” that different cultures teach each other lives in words and constitutes the vocabulary of the common communication language. The loss of the words used in a city, without being passed on to future generations, means the loss of cultural heritage. This situation can be interpreted as an impoverishment in terms of urban history, culture, sociology, and dialectology. The Romani language (also known as Romani or Romanes), spoken by the Rom, Dom, and Lom groups in Turkey, particularly in the city of İzmir is regarded as one of the endangered languages. Although we do not have precise information about when the Romani people came to Anatolia, we know that they have been living together with the Turks in İzmir since the 16th century. In this study, some of the contributions of the Romani to the İzmir subdialect have been revealed, and missing records in Turkish dictionaries have been identified. The study also aims to draw attention to the endangered Romani language and contribute to the literature by examining the words that pass from the Romani language to other languages. Therefore, this study can be evaluated as a modest effort to contribute both to the vocabulary of Turkish and to record some words that carry the intangible cultural heritage of the disappearing Romani language through the examination of the words that pass from the language of the Roma communities living in İzmir to Turkish.

Keywords: Turkish language, İzmir subdialect, Roma people of İzmir, intercultural communication, loanwords in Turkish

1. GİRİŞ

Bütün sözlükler iç ve dış öğelerden oluşur. İç öğeler, dil konuşucularının kendilerinin ürettikleri bilgiler, dış öğeler ise komşularından öğrendikleri adlandırmalardan oluşur. Karaağaç’ın vurguladığı gibi öğrenme ve öğretmeler sürecinin bir sonucu olan diller arası alışverişler, dillerin konuşucularının çeşitli boyutlardaki ilişkilerinden ortaya çıkar (Karaağaç, 2015, s. 36). Türkçe ile komşu diller arasındaki etkileşim, sadece bir dil alışverişini değil; aynı zamanda Türkler ile komşu milletler arasındaki bilgi paylaşımının boyutlarını da yansıtmaktadır. Türkçe ile komşu diller arasındaki ilişkilerin incelenmesi, Türklerle komşuları arasındaki tarihî, sosyal ve kültürel münasebetlerin nispeten anlaşılmasını sağlar. Zira bu ilişkiler, Türklerin komşularına öğrettikleri ile komşularından öğrendiklerinin anlaşılıp değerlendirilmesine imkân sunar (Şirin, 2022, s. 311). Dil ve kültür eksenindeki bu tür çalışmalar sadece kültürel miras açısından değil diyalektoloji (ağız bilimi) ve leksikoloji (sözlük bilimi) açısından da önemlidir.

Bir kentte yaşayan çeşitli topluluklar arasında canlı bir şekilde kullanılan sözcüklerin gelecek kuşaklara aktarılmadan ölmesi, somut olmayan kültürel mirasın kaybı anlamı taşıdığı için bu durum kent tarihi, kültürü, sosyolojisi ve diyalektolojisi açısından bir “yoksullaşma” olarak yorumlanabilir. *Ethnologue*’daki kayıtlara göre bugün 3.045 dilin tehlike

altında olduğu bilinmektedir (Eberhard vd., 2023). Türkiye’de ve çalışmaya örneklem olan İzmir’de Dom, Rom ve Lom topluluklarının konuştuğu Roman dili (Romani) de tehlike altındaki diller arasındadır. Bugün dünyada 12 ila 14 milyon Roman nüfusun sadece 4 milyonu Roman dilini konuşmaktadır (Kyuchukov, 2023). Roman dilinde ölçünleştirme (standardizasyon) olmaması bu süreci hızlandırmaktadır.

Romanların Anadolu’ya ne zaman ve hangi tarihte geldiğine dair elimizde kesin bilgiler bulunmamaktadır. V-XI. yüzyıllar arasında Hindistan’dan İran’a geldikleri oradan batı ve güney olmak üzere iki kola ayrıldıkları, Bizans topraklarında ise IX. yüzyılın başı ile X. yüzyılın ortalarında görülmeye başladıklarından söz edilmektedir (Altınöz, 2013, s. 31, 33). Osmanlı döneminde Çingeneler¹, daha çok Rumeli’de ikamet etmekte olup Balkanlarda Osmanlı nüfus haritasının önemli unsurları arasında sayılmaktadır (Özbaran, 2017, s. 41). Evliya Çelebi, *Seyahatname*’de Batı Trakya’da Gümölcine civarında yaşayan Çingeneler ile Anadolu’da İstanbul’un Balat semtindeki Çingenelerin meşhur olduğundan söz eder ve her milletten Çingene’nin farklı bir dil kullandığını belirterek Çingenelerin kendi aralarında kullandıkları argo sözcüklerden örnekler verir (Kahraman, 2011, ss. 88-93).

Bu çalışmada, takip edebildiğimiz kadarıyla 16. yüzyıldan beri İzmir’de yaşayan Roman topluluklarının dili ile Türkçe arasındaki ilişkilerin irdelenmesi yoluyla Roman dilinden Türkçeye geçen ve Türkçe sözlüklerde eksik kalan kayıtlardan bir kısmı tespit edilmiştir.

2. İzmir Romanları

Türkiye, etnik ve dinsel açıdan çok farklı kültürlere ev sahipliği yapmaktadır. Hukuken azınlık statüsünde bulunan gayrimüslim grupların (Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler) yanı sıra kültürel özellikleri ve kullandıkları dil dolayısıyla toplumun çoğunluğunu oluşturan kesimden ayrılan bir başka grup da Romanlardır (Yanıkdağ, 2021, s. 58). Türkiye’de Romanlar genel olarak “Çingene” adıyla bilinmekte ve çeşitli bölgelerde “Abdal, Arabacı, Beyzade, Cano/Cono, Dom/Lom/Rom, Elekçi, Esmer Vatandaş, Gurbet, Karaçi/Karaçi, Karaoğlan, Kıptî, Lûlû, Mango, Mutrib/Mutrip, Pırpır, Poşa /Boşa/Paşa, Roman, Sepetçi, Teber, Todi” adlarıyla anılmaktadır (Yıldız, 2007, s. 61). İzmir’de yaşayan Romanlar arasında sınırlı sayıda Dom birey olduğu bilinmekle birlikte çoğunluğu Rom gruplar oluşturmaktadır.

XVI. yüzyılda müstakil bir mahalleleri olmasa da İzmir’in Urla ve Seferihisar bölgelerinde Çingenelerin yaşadığı nüfus kayıtlarından anlaşılmaktadır (Erdoğan ve Değerli, 2021, s. 50). Ancak Ege bölgesinde yaşayan Roman nüfusun kayda değer bir kısmı Cumhuriyet’in ilanını takip eden 1923 nüfus mübadelesi ile Balkanlardan gelmiştir (Marsh, 2008, s. 15).

¹ ‘Çingene’ sözcüğü Romanlar arasında aşağılayıcı, küçültücü bir anlam ifade ettiği için metinde alıntılar dışında ‘Çingene’ yerine ‘Roman’ kullanımı tercih edilmiştir.

Lozan'da imzalanan “Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi” uyarınca Türkiye ve Yunanistan arasında gerçekleşen mübadelede “ırk”tan ziyade “din” belirleyici olduğu için Yunanistan'da yaşayan Romanlar Batı Anadolu'ya gönderilmiştir (Ünalı, 2012, s. 617). Bulgaristan ve Romanya'nın totaliter rejimlerinden sonra “modern” Türkiye, Romanlar için güvenilir bir ortam sunuyor gibi görünmektedir. Ancak 1934 tarihli İskân Kanunu ile Romanların göçmen olarak kabul edilmedikleri, sığınmacı olarak başvuru yapmaları hâlinde dahi vatandaşlık kazanamayacakları anlaşılmaktadır (Marsh, 2008, ss. 15-16). 2006 yılına kadar yürürlükte kalan 2510 sayılı Kanun'da, “Türk kültürüne bağlı olmayanlar, anarşistler, göçebe çingeneler, casuslar ve sınır dışı edilenler Türkiye'ye muhacir olarak alınmazlar.” ifadesi yer almaktadır. Ayrıca 2510 sayılı Kanun'un dokuzuncu maddesinde “göçebeler ve gezginci çingenelerin, İçişleri Bakanlığının mütalaası alınarak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca uygun görülecek yerlere yerleştirilmelerine” karar verilmiştir. Bu kararın ardından, Yunanistan'ın Drama, Kavala, Girit, Selanik, adalar ve kıyı bölgelerinden gelen göçmenler, Ege kıyıları ve Tekirdağ çevresine yerleştirilmiştir (Kolukırık, 2006). Roman toplulukları, yerleştirildikleri bölgelerde istikrar sağlayamamışlardır. Bu nedenle, iş fırsatlarının ve akrabalarının bulunduğu diğer Roman toplulukları içinde daha güvende hissettikleri büyük şehirlere göç etme eğilimi göstermişlerdir. Özellikle İzmir, mübadil Romanlar için önemli bir göç rotası olmuştur (Gürboğa, 2016, s. 130).

Ege Bölgesi'nde İzmir'in tercih edilmesinin nedenlerinden biri, bereketli topraklara ve ılıman bir iklime sahip olmasıdır. Bu doğal koşullar, geçmişten beri yaşam için uygun bir ortam sunmaktadır (Kılıç, 2017). Ayrıca mübadillerin İzmir'i tercih etmelerinde akrabalık ilişkileri kadar eski çalışma ilişkileri de etkili olmuştur. Örneğin, Drama'da tütün tarlalarında çalıştıkları toprak sahibi eski ağalarının çağrısı üzerine Dramalı tütüncü Romanlar, İzmir Bornova'daki tarlalarda iş bulmak üzere yerleşmişlerdir (Kolukırık, 2006). Benzer şekilde, Mersin'den İzmir'e izinsiz göç eden yaklaşık 150 Roman'ın varlığı bilinmektedir (Gürboğa, 2016, s. 131).

Romanlar, geldikleri yeni bölgelerdeki yöneticiler tarafından asayiş tehdit eden unsurlar olarak görülmüş ve kayıtlı oldukları bölgelere geri gönderilmeye çalışılmışlardır. Ancak terk ettikleri bölgelere dönüşleri, yeni yerel yöneticilerin bu duruma kayıtsız kalmaları dolayısıyla zor olmuştur. Örneğin, İzmir'e iş bulmak amacıyla kaçan 20 hane ve 72 nüfuslu Roman topluluğu, kayıtlı oldukları İstanbul ve Adapazarı'na geri gönderilememiştir. Benzer şekilde, iskân yerleri olan Mersin'den izinsiz göç eden 146 nüfuslu Roman topluluğu da aynı zorluklarla karşılaşmışlardır (Gürboğa, 2016, s. 131).

Mübadeleden sonra geçen 100 yıllık süreçte Romanlar, İzmir'in kültürel çeşitliliğinin önemli bir parçası hâline gelmişlerdir. Günümüzde İzmir'de Sivil Toplum Kuruluşları ve yerel yönetimlerden elde edilen bilgilere

göre 35 Roman Mahallesi² olduğu bilinmektedir. Türkiye'nin diğer yerlerinde yaşayan Romanlara göre İzmir'de yaşayan Romanların, toplumsal hayata katılım konusunda daha aktif ve istekli oldukları görülmektedir³. Giderek güçlenen Roman sivil alanı, İzmir'in kent kültürü içerisinde Romanların yeri ve katkılarını görünür kılmaya başlamıştır. Sivil harekete eşlik eden ilgiyle birlikte artan akademik çalışmalar da bu görünürlüğe katkı sunmaya başlamıştır. Bu durum, Romanların diğer etnik topluluklar ile kurdukları kültürlerarası iletişim kanallarını güçlendirmektedir. Böylece kendi temsillerini üretme ve kendilerini politik özneler olarak inşa etme imkânı yaratarak İzmir'in kültürel çeşitliliğine yaptıkları katkıyı görünür kılmalarına yardımcı olmaktadır.

Geçmişten günümüze kültürel çeşitliliği üreten kültürlerarasılığın en somut örneklerinden biri de kaybolmakta olan Roman dilinden öğelerin İzmir ağzına yaptığı katılardır. Bu bağlamda bu çalışmanın verileri, alt katman dili olan Roman dilinin ortak iletişim dili olan Türkçeye kazandırdığı sözcükler yoluyla Roman kültürünün İzmir kent kültürüne katkılarını, dilbilimsel veriler aracılığıyla görünür kılmaktadır.

3. Romanların Dili

Yaşadıkları bölgelerde konuşulan dilleri etkin bir biçimde kullanmalarının yanında Roman topluluklar kendi dilleri olan *Romani*; Lom topluluklar *Lomani*; Dom topluluklar da *Domari* dillerini konuşurlar (Dişli, 2016, s. 110). Ancak günümüzde Türkiye'de Roman dilinin sadece evlerde konuşulduğu ve unutulmaya yüz tuttuğu da bilinmektedir. Nitekim günümüzde İzmir'de yaşayan Romanların %60.5'inin Roman dilini bilmedikleri görülmektedir (Yağlıdere, 2007, s. 116).

Etnik grupların dillerinin tehlike altında olması ve bu tehlikenin derecesinin belirlenmesinde dikkate alınması gereken birtakım ölçütler bulunmaktadır. Bu ölçütler arasında dilin konuşur sayısı, konumu (yerel, bölgesel, ulusal vs.), eğitim dili olup olmadığı, gelecek kuşaklara öğretilip öğretilmediği ve konuşucuların dil davranış ve tercihleri bulunmaktadır. Buna göre dil, kültürel kimliğin önemli bir referansı olduğu için özellikle yaşlı ilerlemiş Romanlar açısından genç kuşakların Roman dilini bilmemesi, kimlik kaybı olarak yorumlanmaktadır (Uştuk, 2021, s. 163; Uştuk, 2019, s. 102). Roman dilinin zamanla kaybolması, sadece etnik bir gruba özgü dilin yitimi olarak görülmemelidir; bu durum aynı zamanda bölgesel ağızlara yerleşen, kültürel mirasın en önemli taşıyıcısı olan sözcüklerin kullanımdan düşerek

² Roman Mahallelerinin adları için bk. (Yağlıdere, 2007, s. 18).

³ Bu eğilimin bir sonucu olarak Türkiye'nin ilk Roman milletvekili olan Özcan Purcu, 2015 yılında İzmir'den milletvekili olarak seçilmiştir. 2018 yılındaki seçimlerde de yine Özcan Purcu ile birlikte Türkiye'nin ikinci Roman Milletvekili Cemal Bekle de İzmir'den milletvekili olarak seçilmiştir. Ayrıca birçok mahalle muhtarıyla birlikte yerel yönetimler çatısı altında belediye meclis üyesi olarak seçilerek görev yapan Roman sayısı da her geçen gün artmaktadır (Akgül, 2021, s. 80).

zamanla unutulması anlamına da gelmektedir. İzmir’de Dom, Rom, Lom topluluklarının konuştuğu Roman dili (Romani) de bu akıbeti yaşamaktadır.

Dom (< Sanskritçe *domba* ~ Hindu dilinde *domb* / (dişil) *domni* ~ Pencapça *dūm*) sözcüğünün söz başında d- < l- < r- değişmesiyle önce Lom ardından Rom şekline dönüştüğü anlaşılmaktadır: Dom > Lom > Rom (Yıldız, 2007, ss. 72-73). Türkiye’de yaşayan Romanlar arasında birtakım dilsel farklılıklar bulunmaktadır. Dom (Domari dilini konuşanlar), Lom (Lomavren dilini konuşanlar) gibi terimlerin Hindistan’daki kast sistemiyle ilgili olduğuna dair görüşler de mevcuttur. Örneğin Domların konuştuğu Hint-Aryan kökenli dilin müzisyenler, metal işçileri ve temizlikçiler kastına mensup olanlar tarafından kullanılması örnek olarak verilebilir (Evans, 2010, s. 126).

Merriam-Webster’daki (1971, s. 1970) kayda göre *şomany* (dişil)/ *şomano* (erkek) “Roma kadını, erkeği” anlamında olup *şom* “erkek, evli erkek, evli Rom” sözcüğünün sıfat yapan + -ano ekini almasıyla *şomano* şekline dönüşmüştür. Roman dili, yapı itibarıyla Hint-Avrupa dil ailesinin Hint dil grubuna ait bir dildir. Kyuchukov’a göre sadece söz varlığı (vocabulary) değil, grameri de bu dilin Hintçe asıllı olduğunu gösterir. Dolayısıyla Roman dili, Hintçenin bir tür argosu olarak değil, yaklaşık 1000 yıllık bir sürgün boyunca ebeveynlerden çocuklara aktarılan Hint dil grubuna ait müstakil bir dil olarak değerlendirilmelidir (Kyuchukov, 2007, ss. 72-73).

Bu dili konuşanlar, dünyanın dört bir tarafına dağılmıştır. Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya, Arnavutluk, Moldova ile az da olsa Kırım ve Güney İtalya’da yaşayan Balkan Romanlarının dilinde Türkçeden pek çok alıntı sözcük bulunmaktadır. Bu konuda Osman Cemal Kaygılı’nın *Çingeneler* (Kaygılı, 2022) romanı mutlaka anılmalıdır zira bu roman, Türk edebiyatında Çingenelerin dili ve kültürünün ayrıntılı tasvirlerle anlatıldığı en önemli eserlerden biridir. Romanların dili eserde şöyle tarif edilmiştir:

Söz misali, bizim Romanes dil zati benzer tatlı aşu (aşure), içinde vardır Türkçe, Urumca, Ermenice, Arapça, Acemce, Karamanlıca Yahudice, Romence, Moskofça, Çerkezce, Arnavutça, Hindiyaca, İngilizce, Caponca, Çinimaçince, Polonezce ve daha yetmiş iki buçuk milletin dilinden... Hepsi var bizim Çingenecede. İlle velakin bunların içinde bazı sözler vardır ki her milletin Çingenesi o sözleri anlar. Söz misali biz deriz Allah’a “Odel”, ötekiler de derler “Odel”! (Kaygılı, 2022, s. 125).

Kaygılı, görüldüğü üzere adı geçen romanında Roman dilinin pek çok dilden alıntı sözcük barındıran yapısına aşure benzetmesiyle dikkat çekmiştir. Nitekim Romancaya geçen Türkçe kelimelerin sayısının bir hayli fazla olması, Osmanlı İmparatorluğu’nun coğrafi sınırları ile doğrudan ilişkilidir. (Friedman, 2020, s. 232). Balkanlarda konuşulan Romancanın yöresel olarak değişiklik göstermesi ise bölgesel etkilerden kaynaklanmaktadır (Friedman,

2020, s. 231). Diğer taraftan Anadolu sahasında da Bizans Yunancasının Romanca üzerinde derin etkileri olduğu bilinmektedir (Elsik ve Matras, 2006, ss. 68-84).

4. Yöntem

Araştırmaya konu olan sözcüklerin tercihinde yazarın⁴ daha önce İzmir’de yürüttüğü etnografik saha araştırmaları sırasında sıkça kullanıldığını gözlemlediği sözcükler belirleyici olmuştur. Roman toplulukları ile yeni bir saha çalışması yapılmamış ancak Romanlar Gençlik Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanı Cem Pekbalıkcı ile görüşülerek araştırma bulguları teyit edilmiştir. Bu görüşme, dil materyallerinin anlam ve kullanım bağlamlarının doğrulanmasında kritik bir rol oynamıştır.

Ardından bu sözcükler üzerinden köken ve anlam bilgisi bakımından değerlendirmelerde bulunulmuştur. Zira Romancanın Türkçe veya başka dillere verdiği ödünç sözcükler konusu, bir veri tabanı veya sözlükle ortaya konmamış olan, literatürde eksik kalan veya az çalışılan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada; derleme, köken bilgisi, argo sözlükler gibi çeşitli Türkçe sözlüklerden faydalanılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmayla hem Türkçenin derleme sözlüğüne İzmir ağzından örneklerle bir katkı sunmak hem de kaybolmakta olan Roman dilinin somut olmayan kültürel mirasından izler taşıyan ilgili sözcüklerin unutulmadan kayda geçirilmesini sağlamak amaçlanmaktadır.

5. Roman Dilinden Türkçeye Geçen Sözcükler

Türkçe, Kürtçe, Ermenice ve Farsçada, Roman dilinden alıntı sözcükler mevcuttur. Özellikle Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya, Arnavutluk, Moldova ile az da olsa Kırım ve Güney İtalya’da yaşayan Balkan Romanlarının dilinde ise Türkçeden pek çok alıntı bulunmaktadır (Arayıcı, 2009, ss. 532-533). Örneğin, Türkiye’den Yugoslavya’ya kadar yayılmış olan *arlıje* “yerli” ismiyle bilinen Çingene grubu, Türkçe ağırlıklı alıntılarının olduğu bir dil kullanmaktadır. Avrupa’da *kalburdjiya* “kalburcu”, *kalaidjides* “kalaycı”, *muadziri* “muhacir” ve *gurbetî* olarak isimlendirilen Çingene gruplarının hepsi Türk şivesiyle konuşmaktadır. Yine Makedonya’da Türkçe konuşan Müslüman Çingenelere *cenkeri* “savaşçı” denilmektedir (Altınöz, 2013, s. 73). Esasen göçebe ve yerleşik çingeneler arasında gerek dil gerekse yaşayış ve âdet bakımından büyük farklar bulunmaktadır. Göçebeler kendilerine has dilleri muhafaza ettikleri hâlde yerleşenler, yerli halk ile karışmalarından dolayı dillerine Türkçe ve Rumca sözcükler girmiştir (Altınöz, 2013, s. 47). Sözcük alışverişinde İzmir Romanları örneği üzerinden Roman dilinden Türkçeye geçen sözcüklerden bazıları şöyle listelenebilir:

⁴ Bk. Uştuk, O. (2024). Unwanted Others of the City: Counter-Cultural Production of the Roma People of Urla-Turkey. *Journal of Intercultural Studies*, 45(4), 741–755. <https://doi.org/10.1080/07256868.2024.2302434>

Şopar

Türkçe Sözlük (TDK) ile Ötüken Türkçe Sözlük'te iki anlam verilmiştir: “1. Çingene çocuğu, 2. Şımarık, küstah, yaramaz”. TS'nin aksine Ötüken Türkçe Sözlük'te (Çağbayır, 2017, s. 5445) ve A. Tietze'nin Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı'nda [TETTL] Roman dilinden alıntı olduğu belirtilmiştir (Tietze, 2019, s. 627). Türkiye Türkçesi ağızlarından derlenen sözcüklerin kaydedildiği Derleme Sözlüğü'nde [DS] (2009, s. 3792) *şopar* “çingene çocuğu” şeklinde kaydedilmiştir. Misalli Türkçe Sözlük'te (Ayverdi, 2011) Çingene dilinden alıntı olduğu gösterilmiş, *çavor/çapar* > *şopar* “Çingene çocuğu, bakımsız, kirli, pasaklı çocuk” anlamı verilmiştir. Mecaz ve Argo Lugatçesi'nde (Şimşek, 1958) diğer sözlüklerden farklı olarak erkek çocuklarını adlandırmak için bir tanım yapılmıştır: “1. oğlan; 2. çocuk, özellikle çingene çocuğu (argo)”. H. Aktunç'un Büyük Argo Sözlüğü'nde ise “Çingene” dilinden alıntı olduğu belirtilmiş ve “çocuk; bakımsız, kirli pasaklı çocuk” anlamları kaydedilmiştir (Aktunç, 1998, s. 269). İzmir'de *şopar* daha çok “komiklik, haylazlık yapan küçük çocuk” anlamında kullanılmaktadır. Ölçünlü dilde kullanılan şoparlık (şopar+lık) yapmak deyimi ise “haylazlık, muziplik yapmak, şopar gibi davranmak” anlamı taşımaktadır. Roman olmayanlar tarafından aşağılayıcı bir anlam yüklenerek Romanları kötülemek için kullanıldığından Romanlar arasında sözcüklerin kullanım sıklığı düşüktür.

Naş / Naşlamak / Naşlatmak

Büyük Argo Sözlüğü'nde (Aktunç, 1998, s. 221) Çingene dilinden alındığı belirtilen *naş* sözcüğü için “git, defol”, *naşlamak* “gitmek”, *naşlatmak* için “kovmak, def etmek” anlamları verilmiştir. TETTL'de Roman dilinden Türkçeye geçtiği belirtilmiştir: Roman dili *naş* > *Tü. naş et-/naşla-* “gitmek, sıvışmak” (Tietze, 2018, s. 309). Türkçe Sözlük (TDK), Misalli Türkçe Sözlük, Ötüken Türkçe Sözlük ve Derleme Sözlüğü'nde bulunmayan bu sözcük, İzmir ağızında yaygın olarak “kaç, git, defol, uzaklaş” anlamında kullanılmaktadır.

Gaco

Roman dilinde *gaco* “yabancı (erkek)” > Türkçe argoda *gaco/gaca* “kadın; sevgili; metres; kahpe” anlamı taşımaktadır (Tietze, 2016, s. 131). Sözcük, Avrupa dillerine de geçmiştir: Romence *gadžo* “köylü, çingene olmayan” ~ Macarca *gádzsó* “Çingene olmayan erkek; erkek; Çingene erkek” ~ İspanyolca *gachó* “erkek; kötü adam” (Krinkova, 2023). *Gaco* sözcüğüne Osmanlı dönemi sözlüklerinde de rastlanması daha erken bir dönemde Türkçeye geçtiğini göstermektedir: *gaco* “Kıbfî lisanında yabancı kartaloz” (Toparlı, 2000, s. 151); *gaco* “Kadın” (Fikri, 1889). Trakya ağızında *gaco* “çingene” anlamında kullanılmaktadır. Yerel ağızlarda *gacar* (~*gacara*) biçimi de “çingene” olarak kullanılır; aynı zamanda “hileci, inatçı, kavgacı, zorba” anlamları da kaydedilmiştir (Eren, 1999, s. 149). DS'de *gaco* için “çingene;

torik yavrusu; sevgili” anlamları verilmiştir.⁵ Türkçe Sözlük’te madde başı olarak bulunmamaktadır ancak Misalli Türkçe Sözlük’te Çingene dilinden alıntı olduğu belirtilmiş ve “Çingene olmayan yabancı kimse” olarak tanımlanmıştır (Ayverdi, 2011, s. 1004). Ötüken Türkçe Sözlük’te [Çin. *gaco* “Çingene olmayan kimse”] 1. Kadın, 2. Sevgili; metres 3. Karagöz ve ortaoyununda kadın oyuncu; zenne 4. Torik yavrusu 5. Çingene anlamları verilmiştir. Özetle *gaco*, Roman dilinden Türkçeye geçerken tam tersi olarak anlam değişmesine uğramıştır. Romanlar arasında kullanım sıklığı yüksek bir sözcük olan *gaco*, ‘Roman olmayanlar’, diğer bir deyişle ‘öteki’ni ifade etmek için kullanılmaktadır: Örneğin *gacosal bir ortam* “Roman olmayanların bulunduğu bir ortam”, *gacoluk yapma* “Yabancı gibi davranma, özün gibi davran” vs.

Gacı~Gaci

Derleme Sözlüğü’nde *gacı* “1. Çingene kadın, 2. Kız kardeş, 3. Metres, 4. Müslüman olmayan hacı, 5. Ağabey, 6. yeni doğan çocuk”; Türkçe Sözlük’te (argo) “kadın, dost, sevgili, metres; torik yavrusu” anlamları verilmiştir. Misalli Türkçe Sözlük’te *gacı* yer almamıştır. TETTL’deki kayıttan Rom. *gaci* “yabancı (Çingene olmayan) kadın” > Tü. *gacı* “Çingene kadın; kız kardeş; Müslüman olmayan hacı” şeklinde zıt anlam kazandığı görülmektedir (Tietze, 2016, s. 130). Avrupa dillerinde de Romancadan alıntı olarak görülür: Macarca *gádzsi*, Romence *gagiu*. İzmir ağzında *gacı* “kadın” anlamına gelmektedir.

Şugar /Şukar

Bu tatlı maddenin ilk defa Hintliler ve İranlılar tarafından üretildiği bilinmektedir (Yule-Burnell, 1886, ss. 654-656). Roman diline de Hintçeden geçmiş olmalıdır. Türkçeye ise Farsçadan geçen “şeker” sözcüğünün kökeni Nişanyan Sözlük’e göre (2024) Sanskritçeye dayanmaktadır: Farsça *şeker* (<Sanskritçe *sarkara* “çakıl taşı, kum tanesi”) Türkçe *şeker*. Büyük Argo Sözlüğü (Aktunç, 1998, s. 269) ile Ötüken Türkçe Sözlük’te (Çağbayır, 2017, s. 5449) Çingene dilinden alındığı kaydedilen *şugar* için “güzel, hoş, alımlı (insan, erkek)” anlamları verilmiştir. Sözcüğün Avrupa dillerine Arapçadan geçtiği belirtilmektedir: Almanca *zucker* ~ İngilizce *sugar* ~ İtalyanca *zucchero* ~ Fransızca *sucre* ~ Sırpça *cukar* ~ Lehçe *cukier* ~ Rusça *sakhar* <Arapça *sukkar* (Online Etymology Dictionary, 2023). Türkçe Sözlük, Misalli Türkçe Sözlük, Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati, Alıntılar Sözlüğü ile Derleme Sözlüğü’nde bulunmayan bu sözcük, İzmir

⁵ Torik yavrusu, Çingene Palamudu olarak tanımlanır. Palamut balığının en küçüğüdür ve boyu 20-25 cm arasındadır. Toplumsal bellekte bu tasvirin Çingeneleri aşağılama içerdiği, “72 buçuk millet”, “buçuğun çocuğu” benzetmeleri dikkate alınınca düşündürücüdür. Ayrıca palamudun göçmen bir balık olması dolayısıyla göçer, gurbetçi, vatansız, yatacak yerleri olmayan, topraksız olarak görülen Çingenelerle benzerlik ilişkisi kurulmuş olmalıdır (Ergüt, 2021, s. 256).

ağzında *şukar* şeklinde “güzel, hoş, alımlı” anlamında kullanılmaktadır: Örneğin “Şukar gacı, işini şukar yapar.” vs.

Pale

Türkçe Sözlük, Misalli Türkçe Sözlük, Ötüken Türkçe Sözlük, Alıntılar Sözlüğü ve Derleme Sözlüğü’nde bulunmayan *pale* için TETTL’de (Tietze, 2018, s. 277) şu kayıt bulunmaktadır: *pale* “köpek; köpek yavrusu; çocuk” <Bulgarca “ufak bir köpek türü; köpek yavrusu”. Büyük Argo Sözlüğü’nde (Aktunç, 1998, s. 232) *pale* “çocuk” anlamında kaydedilmiştir. Romanlar arasında kullanım sıklığı son yıllarda düşen bu sözcük İzmir ağzında da Büyük Argo Sözlüğü’nde belirtildiği gibi “çocuk” anlamında kullanılmaktadır: *çingene palesi*.

Çingar ~ Çingar / Cingar

Türkçe Sözlük ile Misalli Türkçe Sözlük’te *çingar* “kavga, gürültü” (<Rumca *tsingra*) anlamı kaydedilmiştir (Ayverdi, 2011, s. 584). TETTL’de (Tietze, 2016, s. 449) *çingar/çingar* “kavga” <Yun. *τσιγκρα* (*tsingra*) olarak geçmekte olup Türk argosuna *çingene* dili vasıtasıyla girdiğini belirtmiştir. Türkçede *çingar çıkar-* “kavga çıkarmak”, *çingar kop-* “kavga, gürültü olmak” kullanımları bulunmaktadır. Derleme Sözlüğü’nde ise *cingar* maddesi “kavga, gürültü” olarak tanımlanmış olup Ödemiş-İzmir ağzında görüldüğü kaydedilmiştir. İzmir Romanları arasında da kullanım sıklığı yüksek bir sözcüktür: Örneğin *çingar çıkarmak* “husumetli grupların gürültülü kavgası”.

Sipali

Büyük Argo Sözlüğü’nde (Aktunç, 1998, s. 260), *Çingene* dilinden alındığı ve “para” anlamına geldiği kaydedilmiştir ancak Türkçe Sözlük, Misalli Türkçe Sözlük, Ötüken Türkçe Sözlük, TETTL, Alıntılar Sözlüğü ile Derleme Sözlüğü’nde bulunmamaktadır. İzmir ağzında *sipali* “para, ücret” anlamında kullanılmaktadır. Sözcüğün Roman müzisyenler, temizlikçiler, çiçekçiler kanalıyla yayıldığı söylenebilir.

Baro

Büyük Argo Sözlüğü’nde (Aktunç, 1998, s. 53) *baro* için “büyük, önemli, olgun, zengin erkek” anlamı verilmiştir. TETTL’de *baro/baru* “yabancı, saf, enayi; efendi (Çingene argosu) <Çingene dili *baro* “büyük” kaydı mevcuttur (Tietze, 2016, s. 592). Ötüken Türkçe Sözlük’te (Çağbayır, 2017, s. 550) *Çing. baro* “büyük, önemli” > Türkçe *baro* “1. (eğlence yeri, fahişe vb. için) bol paralı müşteri; cinsel ilişkiler uğruna bol para harcayan erkek 2. saf, enayi, 3. yabancı” anlamları kaydedilmiştir. Türkçe Sözlük, Misalli Türkçe Sözlük ile Derleme Sözlüğü’nde yer almayan bu sözcük, İzmir ağzında “büyük, ensesi kalın, zengin ve nüfuzlu adam” anlamında yaşamaya devam etmektedir.

Piyiz

Büyük Argo Sözlüğü'nde (Aktunç, 1998, s. 242) *piyiz* Çingene dilinden alıntı olarak gösterilmiş ve “rakı, içki, yemek, yeme-içme” anlamları verilmiştir. Nişanyan Sözlük'te (2024) *piyiz* <*piósimo* (πίοσιμο) “içme, içki” sözcüğünden alıntı olarak gösterilmiş ve Eski Yunanca ve Yunanca *pínō, ποπίνω* “içmek” fiilinden türetildiği kaydedilmiştir. TETTL'de *piyiz* “rakı, içki” <Yunanca *πιoto* (*piotó*) “içki” ya da Roman dili *piava* “içmek” fiilinden türemiş olduğu kaydedilmiştir: Örneğin *piyiz kay-/ piyizle-/pizlen-* “içmek” (Tietze, 2018, s. 404). Ötüken Türkçe Sözlük'te *piyiz* (<Çing.) “Rakı, içki”, *piyizlenmek* “Rakı içmek; içki içmek” şeklinde geçmektedir. Türkçe Sözlük, Misalli Türkçe Sözlük, Alıntılar Sözlüğü ile Derleme Sözlüğü'nde yer almayan bu sözcük, İzmir Romanları arasında yaygındır: *piyiz yapmak* “içkili ortam kurmak”.

Matiz / matis

Roman dilinde *matiz* “sarhoş” anlamına gelmektedir. Eren (1999, s. 290), ‘matiz’in Çingene dilinde ‘mato’ dan -iz ekiyle türediğini (*mato+iz* <*matiz*), ‘mato’nun Balkanlarda konuşulan gizli dillerde de yaygın olarak kullanıldığını belirtmiştir. Tietze (2018, s. 161), Räsänen (1969, s. 330) ve Stachowski (2019, s. 252) *matis/matiz* “içkici, sarhoş; çok sarhoş” <Yunanca *μεθύσι* (*methýsi*) “sarhoşluk” olarak kaydetmiştir. Almanca (argo) *matakerdo* “içkici” < Çing. *matto/matti* (Wolf, 1985, s. 210). Kâmûs-ı Türkî (1901) ve Lehce-i Osmanî'de (Toparlı, 2000, s. 274) *matis* (متيس) <Rumca “tutkun, sızmış, sarhoş” anlamları verilmiştir. 19. yüzyıla tarihlenen Osmanlı dönemi sözlüklerinde de ilgili sözcüğün bulunduğu anlaşılmaktadır. Mayer de sözcüğün kökenini Yunancaya dayandırmıştır (Ölmez, 1998, s. 39). Lügat-i Naci'de (2009, s. 383) Rumca *matis* “sızmış, sarhoş” kaydı bulunmaktadır. Türkçe Sözlük'te *matiz* için Rumcadan alıntıldığı kaydı düşülmüş ve “1. İki halatı birbirine karışmayacak şekilde birbirine ekleme işi, 2. (Argo) Çok sarhoş” anlamları kaydedilmiştir. Misalli Türkçe Sözlük'te (Ayverdi, 2011, s. 1981) ise *matiz* <Çingene dilinde *mato+ -iz* “sızacak duruma gelmiş çok sarhoş” anlamı verilmiştir. İzmir Romanlarının sıklıkla kullandığı *matiz* “sarhoş” / *matiz olmak* “kendinden geçecek kadar, çok sarhoş olmak” kullanımının Derleme Sözlüğü'ne kaydedilmesi önerilmektedir: Örneğin “Çavo, çok matiz olmuş “Adam, zil zurna sarhoş olmuş”.

Şorolo

Türkçenin Alıntılar Sözlüğü'nde (Karaağaç, 2015) Çingenece *şorolo* > Türkçe *şorolo* “Edilgen eşcinsel veya dönme erkek” kaydı yer almaktadır. Türkçe Sözlük'te *şorolo* için köken belirtilmeden “kadınlaşmış, kadın kılığına girmiş olan ve ahlak dışı ilişkiler içindeki erkek” tanımı verilmiştir. Ötüken Türkçe Sözlük'te (Çağbayır, 2017, s. 5446) ise *şorolo* (< Çing.) “1. Kadın kılığına girmiş, kadınlaşmış eşcinsel erkek; ibne; homoseksüel” olarak kaydedilmiştir. DS'de herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. İzmir ağzında sözcük *şor* şeklinde

kullanılmakta olup “kadın gibi hareket eden erkek, efemine” anlamına gelmektedir.

Mare

İzmir Romanları arasında kadınların birbirine hitap ederken kullandığı bir sözcük olan *mare* “kadın, kız kardeş” anlamına gelmektedir. Türkçenin sözlüklerinde herhangi bir kayda rastlanmamış, kökeni tespit edilememiştir.

Çavo

Büyük Argo Sözlüğü’nde (Aktunç, 1998, s. 76) Roman dili *tsavo* > *çavo* “genç (erkek)” olarak kaydedilmiş, Alman argosunda *şabi*, *çabo*, *çavo* “oğlan, oğul, genç erkek” olarak geçtiği belirtilmiştir. Avrupa dillerinde de bir ödünçleme olarak yer alır: İspanyolca *chaval* “adam, erkek”, Macarca *csávó* “genç adam”, İngiliz argosunda *chav* “antisosyal genç”. İzmir Romanları arasında *çavo* “erkek, adam” anlamında yaşamaktadır.

Laço

Nişanyan Sözlük’te (2024) *laço* “iyi, emin” anlamında Roman dilinden alıntı olarak gösterilmiştir. Türk argosunda “yakışıklı genç erkek, eşcinsel erkek” (Aktunç, 1998, s. 197) anlamında kullanılmaktadır. Diğer sözlüklerde herhangi bir kayda rastlanmamıştır. İzmir Romanları arasında kullanım sıklığı yüksek bir sözcük olan *laço* “genç erkek” anlamına gelmektedir.

Mazın

Büyük Argo Sözlüğü (Aktunç, 1998, s. 212) ile Ötüken Türkçe Sözlük’te (Çağbayır, 2017, s. 3801) Çingene dilinden alıntı olarak gösterilen *mazın* “ücret, para; paralı kimse” anlamındadır. İzmir ağızında bulunmasına rağmen Türkçe Sözlük ile Derleme Sözlüğü’nde yer almamaktadır. İzmirli Romanlar arasında *mazın* “iyi, hoş, güzel” anlamında kullanılmaktadır: Örneğin *mazın bir yer, mazın bir gacı* vs.

Mangiz

Eren (1999, s. 287) *mangiz* < Çing. *mangav* “dilenmek” fiilinden -is (-iz) ekiyle türediğini belirtmiştir. Benzer şekilde TETTL’de (Tietze, 2018, s. 137) (argo) *mangiz* “para” <Roman dili *mangel* “dilenmek”, *mangav* “dilemek” kaydı bulunmaktadır. *Mankur/mankır/mangır* “Osmanlılarda küçük bakır sikke, para” (Tietze, 2018, s. 140), (Räsänen, 1969, s. 326) ile *mangiz* arasındaki ilişki de dikkat çekicidir. Ar. *mankur* منقور “sivri uçla oyulmuş, hakkedilmiş, gravürlü”> Tü. (argo) *mangır* “para”. Buradaki ses değişimi Çuvaşça ile genel Türkçede görülen /r/ ~ /z/ denkliliğini⁶ düşündürse de hangisinin daha arkaik bir şekil olduğuna dair bir kanıt rastlanmamıştır. 17. yüzyıla ait Türkçenin söz varlığında “para, akçe, dinar” anlamında kullanıldığı

⁶ Türkiye Türkçesi ağızlarındaki örnekler için bk. Yıldız, H. (2012). Türkiye Türkçesi ağızlarında zetasizm/rotasizm meselesinin izleri. Gazi Türkiyat, 1 (10), 263-323.

anlaşılmaktadır: *mangır, manğur, mankıır, manķur* (Tulum, 2011, s. 1196). İzmir Romanları arasında -z vokali düşmüş olarak *mangi* şeklinde kullanılmaktadır: Örneğin *Mangi sağlam mı?* “Cebinde paran var mı? vs.

Habe

Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlüğü ile Misalli Büyük Türkçe Sözlük'te bulunmayan *habe* Ötüken Türkçe Sözlük'te (Çağbayır, 2017, s. 2307) madde başı olarak yer almaktadır. Eren (1999, s. 171) ve TETTL'de (Tietze, 2016, s. 337) *habe* “ekmek, yemek” (< Çing~Bulgarca. *xabe* “yemek, yiyecek, içecek” Roman dilinden alıntı olarak kaydedilmiştir. Ancak sözcüğün argo olarak tanımlanmasının kavramsal açıdan uygun olmadığı görüşündeyiz.

6. SONUÇ

İzmir'de yaşayan Romanların dili ile Türkçe arasındaki etkileşime odaklanan bu çalışma, kültürlerarası iletişime dair bir perspektif sunmaktadır. Bir topluluğun kimliğini ve kültürünü yansıtan bir ayna işlevi gören dil, tarih boyunca diller arası alışverişlere sahne olmuştur. Tarihte ve şu anda birlikte yaşamış halkların dillerinde, birbirlerinden alıntı sözcükler olması doğaldır. Böylece kültürler arasındaki öğrenmeler ve öğretilmeler ilişkisinin boyutlarını, diller arasındaki sözcük alışverişinin izini sürerek tespit edebiliriz. Üst katman dilinin alt katman diline tahakkümü dolayısıyla alıntı ve verintilerin oranı her zaman eş değer olmasa da her kültürün bir diğerine öğrettiği “bilgi”, söz konusu sözcüklerde yaşar ve ortak iletişim dilinin söz varlığını oluşturur (Karaağaç, 2008, s. V-VI).

Bu çalışmada, takip edebildiğimiz kadarıyla 16. yüzyıldan beri Türklerle birlikte İzmir'de yaşayan Romanların kullandığı sözcüklerden hangilerinin Türkçeye ve İzmir diyalektine geçtiğinin izi sürülmeye çalışılmış ve Türkçe sözlüklerde bu konuda eksik kalan kayıtlardan 18'si tespit edilmiştir. Bu kayıtlar aynı zamanda henüz ortaya konmayan İzmir ağzı ve İzmir dil atlası ile ilgili çalışmalara da bir veri sunmaktadır.

Alıntılar	Türkçe Sözlük	TETTL	Türkçenin Alıntılar Sözlüğü	Derleme Sözlüğü	Büyük Argo Sözlüğü
şopar	+	+	-	İzmir ağzı eklenerek anlamı güncellenmeli	+
naş	-	+	-	-	+
gaco	-	+	-	İzmir ağzı eklenerek anlamı güncellenmeli	+
gacı	+	+	+	İzmir ağzı eklenerek anlamı güncellenmeli	+
şugar	-	-	-	-	+

pale	-	+	-	-	+
çingar	+	+	+	İzmir ağzı eklenerek 'çingar' maddesi güncellenmeli	+
sipali	-	-	-	-	+
baro	-	+	-	-	+
piyiz	-	+	-	-	+
matiz	+	+	-	İzmir ağzı eklenerek anlamı güncellenmeli	+
şorolo	+	-	+	-	+
mare	-	-	-	-	-
çavo	-	-	-	-	+
laço	-	-	-	-	+
mazın	-	-	-	-	+
mangi(z)	bk. mangır	+	-	-	+
habe	-	+	-	-	+

Tablo 1- Roman dilinden alıntı olduğu tespit edilen sözcüklerin sözlüklerdeki görünürlükleri

Roman dilinden Türkçeye geçtiği anlaşılan sözcüklerden önemli bir kısmının Türkçenin sözlüklerinde bulunmadığı görülmüştür. Bu sözcükler arasında argo kullanımının yaygın olması, Romanların toplumsal yaşamda dışlanmış olmalarının bir tezahürü olarak yorumlanabilir. Sonuç olarak, Roman dilinden Türkçeye geçen sözcüklerin, kaynağı belirtilerek Türkçenin söz varlığı içinde değerlendirilmesi ve sözlüklere dâhil edilmesi önerilmektedir. Türkçenin sözlüğüne böylesi bir katkı, aynı zamanda kaybolmakta olan Roman dilinin somut olmayan kültürel mirasını taşıyan bazı sözcüklerin de unutulmadan kayda geçirilmesine olanak sunacaktır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazarların herhangi bir çıkara dayalı ilişkisi bulunmamaktadır.

ETİK ONAY/KATILIMCI ONAMI

Etik Kurul onayı bulunmaktadır ayrıca makale kapsamında başvuru kaynak kişiden de onay alınmıştır.

MADDİ DESTEK

Çalışma için herhangi bir maddi destek alınmamıştır.

YAZAR KATKILARI

Bu araştırma ve araştırma ile ilgili tüm aşamalar iki yazar tarafından yürütülmüştür.

KAYNAKÇA

- Akgül, F. İ. (2021). Roman kadını gözüyle erkeklik: İzmir örneği. *Yıldız Social Science Review*, 7(1), 75-89.
- Aktunç, H. (1998). *Büyük argo sözlüğü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Altınöz, İ. (2013). *Osmanlı toplumunda çingeneler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Arayıcı, A. (2009). Gypsies: The forgotten people of Turkey. *ISSJ UNESCO*, 193, 527- 538.
- Ayverdi, İ. (2011). *Kubbealtı lugatı misalli Türkçe sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Çağbayır, Y. (2017). *Ötüken Türkçe sözlük (I-V)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Dişli, S. Ö. (2016). “Çingene” mi, “Roman mı? Bir inşa süreci. *Antropoloji*, (31), 97-117.
- Eberhard, David M., Gary F. Simons, and Charles D. Fennig (eds.). (2023). *Ethnologue: Languages of the World*. Twenty-sixth edition. Dallas, Texas: SIL International. Online version: <http://www.ethnologue.com>.
- Elsik, V. & Matras, Y. (2006). Markedness and language change: The Romani sample. *Empirical Approaches to Language Typology* 32. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Eren, H. (1999). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erdoğan, M. A., & Değerli, A. (2021). *16. yüzyılda Türk İzmir 1575 tarihli İzmir (Sığla Sancağı) tahrir defteri*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Ergüt, M. (2021). Toplumsal bakış açısının yansımalarını içeren Çingenelerle ilgili söz varlıkları. *Turkish Studies- Language*, 16(1), 251-261.
- Evans, N. (2010). *Dying words: Endangered languages and what they have to tell us*. Wiley-Balckwell.
- Fikri, A. (1889). *Lugat-ı garibe*. İstanbul.
- Friedman, V. A. (2020). The impact of Turkish on Romani. *The Palgrave Handbook of Romani Language and Linguistics* (Ed. Y. Matras, A. Tenser). Palgrave Macmillan.
- Gürboğa, N. (2016). Türk-Yunan nüfus mübadelesi ve devletin mübadil Romanlara ilişkin söylem ve politikaları. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 109-140.

GÖNÜLAL ÖZCAN, Y., UŞTUK, O. EDEBİYAT FAKÜLTESİ (2024)

- İskân Kanunu* (1934). T.C. Resmî Gazete 7 teşrinievvel 1336 (21 Haziran 1934), s. 4403. Erişim adresi: <https://resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf> (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2022).
- İskân Kanunu* (2006). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5543.pdf>
- Kahraman, S. A. (2011). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Gümülcine, Kavala, Selanik, Tırhala, Atina, Mora, Navarin, Girit Adası, Hanya, Kandiye, Elbasan, Ohri, Tekirdağı*, 8, Kitap 1. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Karaağaç, G. (2008). *Türkçenin verintiler sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karaağaç, G. (2015). *Türkçenin alıntılar sözlüğü*. İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Kaygılı, O. C. (2022). *Çingeneler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kolukırık, S. (2006). Sosyolojik perspektiften Türk(eye) çingeneleri: İzmir çingeneleri üzerine bir araştırma. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-24.
- Krinková, Z. (2023). Ethnicity Designating Romani Loanwords in Some European Slangs: their Origin, Meaning and Ideology. *Spekali* (Electronic Bilingual Scholarly Peer-Reviewed Journal "Spekali" of the Faculty of Humanities at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University) (ISSN 1987-8583) (Erişim Tarihi: 21.03.2023).
- Kyuchukov, H. (2007). *Bulgar ve Türk Müslüman Romanlarının tarihi, kültürü ve dili, yeryüzünün yabancıları Çingeneler* (Ed. Suat Kolukırık). İstanbul: Simurg Yayınları.
- Kyuchukov, H. (2023). *International Romani Language Day*. Erişim adresi: <https://blog.romarchive.eu/>
- Marsh, A. (2008). *Türkiye Çingenelerinin tarihi hakkında, Biz Buradayız: Türkiye'de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi*. İstanbul: Mart Matbaacılık.
- Ölmez (1998). *Gustav Mayer Türkische studien die griechischen und romanischen bestandteile im wortschatze des Osmanisch-Türkischen (Türkçe incelemeleri / Osmanlı Türkçesinin sözvarlığındaki Yunanca ve Latince ödünçlemeler)*. (Haz. Mehmet Ölmez). Ankara: Kebikeç.
- Muallim Nâcî. (2009). *Lügat-i Nâcî*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Nişanyan, S. (2024). *Nişanyan Sözlük Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*. Erişim adresi: <https://www.nisanyansozluk.com/>
- Online Etymology Dictionary* (2023). Erişim adresi: <https://www.etymonline.com/search?q=chav>
- Özbaran, S. (2017). *Bir Osmanlı kimliği 14.-17. yüzyıllarda Rûm/Rûmi aidiyet ve imgeleri*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

GÖNÜLAL ÖZCAN, Y., UŞTUK, O. EDEBİYAT FAKÜLTESİ (2024)

- Räsänen, M. (1969). *Versuch eines etymologischen wörterbuchs der Türksprachen*. Helsinki.
- Stachowski, M. (2019). *Kurzgefaßtes etymologisches Wörterbuch der Türkischen Sprache*. Krakow.
- Şimşek, S. (1958). *Mecaz ve argo lugaçesi*. İstanbul: Okay Yayınevi.
- Şirin, H. (2022). Hint Dilleri Aracılığıyla İngilizceye Geçen Türkçe Sözcükler. The proceedings book of the international symposium on Turkey and India: Past and emerging ties. (Yayına Hazırlayanlar: Pustu, Y.-İmamoğlu, U., Yürükçü, A.). Ankara.
- T.C. Resmî Gazete. 7 Teşrinievvel 1336 (21 Haziran 1934). Erişim adresi: <https://resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf> (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2022)
- Tietze, A. (2016). *Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugaçesi* (İkinci ve Üçüncü Cilt). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Yayınları.
- Tietze, A. (2018). *Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugaçesi* (Beşinci ve Altıncı Cilt). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Yayınları.
- Tietze, A. (2019). *Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugaçesi* (Yedinci Cilt). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Yayınları.
- Toparlı, R. (2000). *Lehce-i Osmânî*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24 Ekim 2022)
- Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I-VIII* (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tulum, M. (2011). *17. yüzyıl Türkçesi ve söz varlığı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uştuk, O. (2019). *Emek pazarı ve kimliklenme ilişkisi İzmir Urla Sıra mahallesi Romanları örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Uştuk, O. (2021). Roman kimliğinin çatışmalı inşası: “Fotokopi Romanlık” karşısında otantik Romanlık. *Folklor/Edebiyat*, 27(105), 151-165.
- Uştuk, O. (2024). Unwanted Others of the City: Counter-Cultural Production of the Roma People of Urla-Turkey. *Journal of Intercultural Studies*, 45(4), 741–755. <https://doi.org/10.1080/07256868.2024.2302434>
- Ünalı, H. (2012). Türkiye’de yaşayan kültürel bir farklılık: Çingeneler. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 615-626.
- Webster’s Third New International Dictionary of The English Language* (Unabridged). (1971). Volume II (H-R). USA: Encyclopaedia Britannica.
- Wolf, S. (1985). *Wörterbuch des Rotwelschen: Deutsche Gaunersprache*. Mannheim.
- Yağlıdere, A. (2007). Kentsel mekanların kullanımında kategori olarak Romanlar (Konak ilçe belediyesi-Ege mahallesi örnekleme). Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

GÖNÜLAL ÖZCAN, Y., UŞTUK, O. EDEBİYAT FAKÜLTESİ (2024)

- Yanıkdağ, T. (2021). Türkiye’de Romanlar ve alt kimlik grupları: etno-dilsel farklılıkların kimliğe yansımaları. *Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2 (1), 57-76.
- Yıldız, H. (2007). Türkiye’de Çingeneler için kullanılan kelimeler ve bunların anlamları, *Dil Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, Güz-2007, 61-82.
- Yıldız, H. (2012). Türkiye Türkçesi ağızlarında zetasizm/rotasizm meselesinin izleri. *Gazi Türkiyat*, 1 (10), 263-323.
- Yule, H.-Burnell, A.C., Hobson-Jobson (1886). *A glossary of Anglo-Indian colloquial words and phrases and of kindred terms, etymological, historical, geographical, and discursive*. London.